

**ПРЕПОДОБНА МАТИ ЙОСАФАТА:
ЗРАЗОК СЛУЖІННЯ БОГУ, ЦЕРКВИ
ТА УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВУ,
ПОКРОВИТЕЛЬКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ УКУ**

Висвітлено життєвий шлях Михайлини Гордашевської, її покликання до творення нового згромадження (Блаженної Матері Йосафати); розглянуто основні віхи діяльності та багатогранні аспекти служіння, навчання і виховання дітей, молоді і старших, медична і духовна допомога хворим. Наголошується на важливості її прикладу служіння для педагогів, а першодовсім – для соціальних педагогів, у місії виховання молодого покоління та християнського служіння в суспільстві. Також акцентовано на необхідності введення спеціальності «Християнська педагогіка» у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: Михайлина Гордашевська, навчання, виховання, християнська педагогіка.

Sr. L. Ciupa, SSMI

**REVEREND MOTHER JOSAPHATA:
EXAMPLE OF SERVICE TO GOD, THE CHURCH
AND UKRAINIAN SOCIETY, PATRONESS
OF SOCIAL PEDAGOGUES OF UCU**

The life of Mykhaylyna Hordashevska, her vocation to the creation of a new congregation (of Blessed Mother Josaphata) are revealed; major directions of activities and polyhedral aspects of her service, teaching and education of children, youth

and adults, medical and spiritual care to patients are considered. The article emphasizes the importance of her example of service for teachers, and, most importantly, for social pedagogues in the mission of educating the young generation and Christian service in the society. It also accentuates the need for the introduction of specialty «Christian pedagogy» in institutions of higher education.

Keywords: Mykhaylyna Hordashevska, teaching, education, Christian pedagogy.

Блаженна Мати Йосафата (Михайлина Гордашевська) народилася у Львові 20 листопада 1869 року. Зростала, навчалася і виховувалася в сім'ї, убогій на матеріальні блага, але дуже багатій на духовні й патріотичні цінності. Християнські цінності були глибоко вкорінені й дали свої плоди: Михайлина Гордашевська провадила глибоке релігійне життя, плекала християнські чесноти¹. Очевидці залишили про неї чудові спомини: «Дівчинка була скромною і побожною, любленою вдома і школі. Вона любила бавитися зі своєю сестричкою Анною»². Михайлина була товариською, відкритою до інших, мала позитивний вплив на товаришок, уміла давати іншим добрі поради, спрямовувати до добра. Любила чистоту й порядок, була працьовитою, розумною, розсудливою та побожною³.

Історичний, політичний і соціальний контекст, у якому жила Михайлина Гордашевська, був непростий: суспільні протистояння, війна, окупація, розпад імперій та боротьба різних сил за панування над Україною, немалі й болісні наслідки чого бачимо ще досі.

У 1892 році Михайлина стає вибраною Богом, щоби бути першою сестрою згромадження, аналогів якому в Україні не було. Співзасновники цього згромадження – о. Єремія Ломницький, ЧСВВ разом із Всч. о. Кирилом Селецьким – обдумують, моляться, радяться, як допомогти своєму народові, як піднести його морально і духовно, бо «всюди бачили велику темноту, занедбання, неморальність та забобонність наших людей»⁴. Саме о. Ломницький пропонує Михайлині стати першою сестрою в новому згромадженні, яке тоді ще не було засноване. Господь передбачив від віків у своїй любові особу, яка плекала в серці бажання повністю посвятитися служінню Богові. Згода Михайлини причинитися разом із вищезгаданими священиками до цієї важливої справи є плодом молитви й глибокого

---

¹ Славута Д. Молитва і служіння : біографія слугині Божої Йосафати Гордашевської / Домініка Г. Славута, СНДМ. – Торонто : [б.в.], 1996. – С. 9-17.

² Там само. – С. 19.

³ Там само. – С. 20.

⁴ Гордашевська Й. Історія Згромадження сестер Службниць Пречистої Диви Марії / Йосафата Гордашевська // Нарис історії Згромадження сс. службниць П. Н. Д. М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Службниць, 1968. – С. 685.

відчуття потреби свого народу, як свідчить вона сама у своїх спогадах: «Завагалася на хвилину, бо не бачила нічого певного перед собою, але, розваживши потребу бідного свого народу, уважаючи, що така Божа воля, постановила піти за голосом Божим і віддалася з готовністю і пожертвуванням на все»⁵.

Любов до Бога, сповнення Його волі, любов до свого народу, який переживав немалі соціальні й духовні проблеми, були підставою рішення Михайлини Гордашевської служити з *готовністю і пожертвуванням на все*. Ці принципи, чи настанови, с. Йосафата утверджувала всім своїм життям і діяльністю. Вона була непересічною особистістю, понад усе любила Бога і ближнього та свій народ. Багатогранне служіння і духовні цінності цієї сповненої євангельським духом людини, вмілої провідниці, творчого педагога, знаменитого організатора, очевидно, ще потребують детального опрацювання та переосмислення, можливо в наукових роботах студентів (курсівих, дипломних, доповідях на конференціях).

Виховна та опікунча діяльність Йосафати Гордашевської

Йосафата Гордашевська не описала своєї системи виховання. Вона виховувала й навчала, лікувала тіло і душу, помічала вбогих, у яких бачила Христа, йдучи в служінні за прикладом Христа, який сказав: «Я прийшов, щоб послужити....» (Мт. 20,28). Девізом с. Йосафати було: «Служити там, де є найбільша потреба», «Жити зі своїм бідним народом і ставатись для нього живим світлом»⁶. Вона відзначалася великою любов'ю до Бога і ближнього, готовністю служити дітям, старшим, сиротам, хворим. Про посвяту, з якою вона це все виконувала, згадують очевидці її життя. Ось кілька свідчень про працю Йосафати Гордашевської як виховниці:

Мати Йосафата навчала сестер провадити дитячі захоронки, садочки, навчала їх дитячих пісень, поезії, ігор для дітей, читання, писання, малювання, як, також, ручних робіт, вона почала вживати книгу для запису дітей. Все робила з поміччю сестер, щоб потім вони самі могли навчати. Йосафата купила гармонійку й інші музичні інструменти, щоб музикою пробуджувати зацікавлення у дітей⁷.

---

⁵ Гордашевська Й. Історія Згромадження сестер Службниць Пречистої Діви Марії / Йосафата Гордашевська // Нарис історії Згромадження сс. службниць П. Н. Д. М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Службниць, 1968. – С. 690-691.

⁶ Там само. – С. 687.

⁷ Рудик Т. Спомин про с. Йосафату / с. Текля Рудик // Нарис історії Згромадження сс. службниць П. Н. Д. М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Службниць, 1968. – С. 453-454.

С. Йосафата дбала про виховання молоді у моральному, релігійному та національному дусі і, водночас, заохочувала до молитви. Діти і молодь любили свою учительку, і кожного дня їх кількість збільшувалася так, що зал ставав замалим⁸.

Сестра Йосафата навчала дітей, молодь і старших літургійного співу, дуже старанно дбала про красу Божого Храму, з глибокою пошаною і любов'ю огортала дітей і молодь, особливо бідних та хворих. Численні свідчення сестер, які особисто знали та мали дар від Господа жити з нею на початках нового згромадження, стверджують, що с. Йосафата була Богом обдарованою особою, відзначалася добротою і милосердям, вміла здобувати для Бога людські серця, була завжди готова з радістю послужити ближньому. Сестра Текля Рудик охарактеризувала служіння с. Йосафати словами: «...була всім для всіх... дочка свого народу, любила свій народ, для якого посвятила своє життя»⁹.

Любов до Бога і народу відкривала їй дорогу до людського серця та надихала до творчого й багатогранного служіння.

Зі свідчень перших сестер довідуємося, що с. Йосафата добре зналася на лікарських травах. Сама збирала рослини й виготовляла ліки, щоб послужити хворим, особливо тим, які не мали за що придбати ліки. Згодом, щоб набути в цій галузі більшої компетентності, вона закінчила Львівську державну медичну школу медсестер, що дало їй змогу кваліфіковано працювати з потребуючими.

Коли є глибока любов і пошана до особи, то й шляхи служіння будуть просвіченими і дієвими. Говорячи про сестру Йосафату як лікарю душі і тіла, очевидці особливо підкреслюють її любов до кожної людини, увагу, готовність допомогти, дбайливість до здоров'я як душі, так і тіла. Можемо сьогодні запитати себе, в чому був секрет такого служіння с. Йосафати. Віримо в її глибоку переконаність, що в кожній особі живе Христос. І тому плекала вона настанови справжньої слугині Христової згідно з науками, в яких виховував сестер співзасновник згромадження о. Єремія Ломницький, ЧСВВ. Серед них знаходимо такі:

Уважайтеся завжди як слуги всіх, в кожному нехай вам представляється Ісус Христос, тим способом осягнете велику пошану для ближнього.

⁸ Ковальчук М. Заснування нашого Згромадження / Мануїла Ковальчук // Рим : Головний архів Сестер Службниць. – 121.2.6.5.

⁹ Рудик Т. Спомин про с. Йосафату / с. Текля Рудик // Нарис історії Згромадження сс. службниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Службниць, 1968. – С. 453.

Все робить з думкою, що Ісус є присутній і дивиться на вас, душа в той спосіб збирає багато скарбів і заслуг.

Кожна ваша праця хай буде спрямована до Бога, йому жертвувана, на його славу¹⁰.

Служіння с. Йосафати хворим відзначалося особливими рисами, як описує с. Текля Рудик:

Де тільки просили її прийти до хворих, вона охоче йшла. Звичайно йшла пішки; до дальших місць їздила возом. Завжди готова допомогти. Ніколи не вимагала винагороди за свою працю. Завжди, коли відвідувала хворих, заохочувала до молитви і добрих діл, і приготувляла їх до прийняття Святих Таїнств. Люди були дуже збудовані її жертвовною працею та називали її «наша добра Сестра-лікар»¹¹.

Сестра Атанасія Мельник пише про служіння с. Йосафати хворим:

Вона відвідувала хворих і опущених, допомагала бідним, хоч сама не мала багато, але старалася поділитися тим, що було. Вона навчала сестер доглядати хворих, приготувляти ліки, збирати лікарські рослини, щоб послужити¹².

Свідчення сестер підтверджують, що с. Йосафата втілювала в житті «Правила ССНДМ», в яких було дуже чітко й конкретно вказано, як служити хворим, з яким наставленням іти до них, особливо до бідних і знедолених: «...з якнайбільшою терпеливістю, дбайливістю, лагідністю і любов'ю, пам'ятаючи про обітницю Христа та як того вимагає правдива християнська любов»¹³.

Проаналізувавши низку свідчень і споминів очевидців, знаючи про послідовність матері Йосафати, можемо загально охарактеризувати її творче, любляче, життєрадісне й багатовимірне служіння українському суспільству (хоча не тільки українському, бо коли сестри виїжджали до інших країн, то завжди старалися бути відкритими до служіння іншим народам і культурам):

---

¹⁰ Мельник А. Спомин / с. Атанасія Мельник // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П. Н. Д. М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968. – С. 65-68.

¹¹ Ширемета П. Перша Служебниця / с. Павля Ширемета, СНДМ // Уривки з наук о. Є. Ломницького. – Рим : Головний архів Сестер Служебниць. – 121.

¹² Мельник А. Спомин / с. Атанасія Мельник // Нарис історії згромадження сс. служебниць П. Н. Д. М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968. – С. 62-64.

¹³ Устави Згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Диви Марії Греко-Руського обряду. – 1907. – 201. – С. 50.

1. Мати Йосафата гуртувала дітей, молодь, матерів, спільно молилася, співала, катехизувала, навчала, обслуговувала хворих, відчувала потреби свого народу, поспішала на допомогу з молитвою, посвятою, різними творчими підходами для безкорисливого служіння.

2. Вона не шкодувала ні пильності, ні трудів, щоби глибоко вкоренити в молоденькі уми і серця правдиве й основне пізнання Ісуса Христа, набожність до Пречистої Діви Марії; вміла поєднати молитву і місію діяльність.

3. Мати Йосафата працювала невтомно, без людського визнання чи винагороди. Всюди проявлявся її дух посвяти, жертвності, натхнення до покірного, радісного і творчого служіння.

4. Вона з материнською любов'ю огортала кожную особу, яку зустрічала, бо прагнула послужити за прикладом Ісуса Христа.

Минуло вже понад десять років від того дня, коли Блаженний Слуга Божий Іван Павло II проголосив матір Йосафату блаженною, представляючи її суспільству як зразок людини, котра повністю віддала себе на служіння Богові, Церкві та українському народові. Він сказав тоді:

Кожному доручено йти за Христом із щоденною вірною самовідданістю, як це робила Блаженна Йосафата, посвячуючись дітям, хворим, убогим, неписьменним та знедоленим у часто важких, не позбавлених страждань ситуаціях, у надзвичайний спосіб зуміла втілити Євангеліє у своє щоденне життя. Нехай же її святість буде прагненням усіх вас¹⁴.

Нам, хто прагне в особливий спосіб здійснювати місію служіння, ці слова мають стати дороговказом для постійного переживання власного покликання. Втілювати Євангеліє Христове у щоденне життя, служити там, де є найбільша потреба, служити ближньому навчаючи, виховуючи, даючи потрібні настанови, поради окремим особам і спільнотам, працюючи, служачи в навчальних закладах, парафіяльних катехитичних школах, католицьких школах, лікарнях, у порадах – ось конкретна місія соціальних педагогів в Україні. А зразок Блаженної Матері Йосафати вказує, як і чому треба служити.

Мати Йосафата, відважна й мужня українська жінка, та ще й львів'янка, не боялася життєвих труднощів і в найкритичніших ситуаціях була незламною у творенні добра. У творчому підході до «виховання серця» особи як Божого дару, як «створеної на Його образ і подобу», Йосафата Гордашевська мала далекоюсяжну візію багатомірного служіння для виховання та опіки над хворими й відповідала на потреби свого народу, – хай би де він

---

¹⁴ Проповідь Святішого Отця Івана Павла II [26.06.2001] // Благовісник. – Львів, 2001. – № 1. – С. 56.

був: в Україні, Канаді, Бразилії, Польщі чи ще десь, – які вона глибоко відчувала.

В одному зі звернень до українського духовенства співзасновник згромадження, вже згаданий о. Єремія Ломницький, так писав про ціль і завдання сестер служебниць:

Пригноблений морально нарід жадає піднесення, убагороднення серця. А то є головною ціллю, то є задачею Сестер Служебниць Пренепорочної Диви Марії. Ту задачу вони вірно і успішно сповняють через виховання маленьких діточок, через опіку і обслуговування хворих, через вплив моральний на жіночу молодь. Яким є виховання дівчат, будучих жінок і матерей, таким є нарід, такою є його будучність. Всюди, де є серця людські, треба й праці над ними¹⁵.

У цих кількох реченнях конкретно представлена харизма, якою жила с. Йосафата і яка становить цінний дороговказ для сьогоднішньої та майбутньої діяльності не тільки сестер служебниць, а й кожного християнина, який прагне жити християнськими життям і свідчити свою приналежність до Христа: *місія убагороднення та виховання серця* як центру духовних і психологічних прагнень *людини*, яка має найвищу цінність, бо вона – *образ і подоба Божа*, незалежно від її релігійних чи політичних вподобань. Це головні критерії для тих, хто бажає працювати у сфері соціальної педагогіки. Блаженна Мати Йосафата дала зразок якісного, безкорисливого й святого служіння суспільству, і тому саме її вибрано покровителькою соціальної педагогіки в УКУ.

Використання досвіду виховної та опікунчої діяльності с. Йосафати Гордашевської в професійній підготовці соціальних педагогів УКУ

Програма соціальної педагогіки має відповідати на конкретні потреби суспільства й готувати соціальних педагогів, які б уміли бачити ці потреби, глибоко їх відчувати, розуміти й могли послужити людині і суспільству. Достатньо поглянути на проблеми соціальної сфери нашого суспільства: соціальне сирітство, підривання інституту сім'ї, моральні девіації, соціальна несправедливість, еміграція тощо. Цей перелік можна продовжувати далі. Завдання соціальних педагогів – будувати своє життя і життя суспільства на християнських засадах, морально-етичних та духовних началах. Саме приклад Блаженної Матері Йосафати у християнському ви-

---

¹⁵ Уривок з листа о. Є. Ломницького, ЧСВВ до священників у Галичині, 1898 р. // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968. – С. 102-103.

хованні дітей, молоді та матерів допоможе нам осягнути ці духовні цінності, а українському суспільству – відчуті свою високу гідність.

Щоб показати, в чому полягає особливість підготовки соціальних педагогів в УКУ, треба наголосити на релігійному вимірі, закладеному в програму їхнього навчання і виховання. Йдеться про предмети духовно-морального спрямування, які є складовою програми підготовки соціальних педагогів. Очевидно, що фахівці з навчально-виховного процесу мають бути особливо підготовлені, а це неможливо без християнських засад, християнських цінностей. Отож у навчальному плані передбачено низку предметів за вибором навчального закладу, а саме тих, що стосуються вивчення Святого Письма, основ християнської моралі, святоотцівської традиції, східнохристиянської духовності та *християнської педагогіки*.

«Християнську педагогіку», вочевидь, доцільно впровадити і до навчальних програм загальноосвітніх навчальних закладів. Це є обов'язковим, якщо існує справжнє прагнення, а не лише декларація духовного відродження суспільства, християнського виховання дітей та молоді, підвищення рівня духовності й моралі.

Напевно, що учителями – викладачами таких предметів духовно-морального спрямування – повинні бути педагоги, які мають добрі основи християнського виховання.

Для особи, яка відчуває в серці поклик служити й хоче працювати у сфері соціальної педагогіки, є важливим не лише вивчення і засвоєння християнських предметів, але насамперед відкриття для себе найбільшого Вчителя, досконалого знавця людини й найкращого Педагога всіх часів – Ісуса Христа.

У Євангелії Христа часто називають учителем, адже Його дія справді виховна і спасительна. Передусім, ставлення Христа до кожного, хто приходив до Нього, ґрунтувалося на особистісному відношенні. Він дуже добре знав людину й відчував її потреби: хтось потребував зцілення від хвороби, а хтось – просто любові й прощення. Промовляючи до свого народу, Ісус-Учитель уживав мови своїх слухачів, використовував образи й ситуації, що стосувались їхнього життєвого досвіду. Він розповідав про Царство Боже селянам, рибалкам, митарям, а також жінкам. Для Нього не було ні години, ні місця, наперед призначених для навчання. Він використовував всяку нагоду, що виникала: суперечка між апостолами (Мр. 9,33-35), питання податку кесареві, вдовина лепта (Лк. 21,1-4) та інші. Виходячи зі створених самим життям ситуацій, Христос спонтанно виховує до життя у справжній вірі, готуючи своїх апостолів до майбутньої місії – будувати Царство Небесне.

Знаємо, що приклад навчає більше, ніж будь-які слова. Христос навчає – і Його дії не розходяться зі словами. Вмиваючи ноги учням на

Тайній вечері (Йо. 13,5), Він навчає їх покори й готовності до служіння ближньому. До жінки-грішниці звертається без жодного красномовства, повчаючи про прощення: «Ніхто тебе не осудив, тож і я тебе не осуджую» (Йо. 8,11). З цих прикладів бачимо, що Христос об'являється нам як той, хто глибоко шанує спосіб мислення інших, хто вміє приготувати ґрунт для свободної відповіді. Він не зобов'язує всіх мислити так, як Він, не накидає власних думок. Він плекає в людині самооцінку, для Нього є важливим, щоб особа могла оцінювати свій вибір і духовне зростання.

Згадано тут лише деякі моменти з Євангелія, що спонукають замислитися над особою Христа-Вчителя. Вже понад дві тисячі років чимало християн, вдивляючись у Його приклад і захоплені Його особою, віддавали своє життя, в душі віри, на служіння іншим. Однією з таких світлих постатей була Блаженна Мати Йосафата. Часто вона промовляла до Христа словами апостола Павла: «Господи, що хочеш, щоб я робила?» Ставлячи в молитві це запитання, вона уважно чекала в тиші на Його відповідь, яка часто вимагала від неї особистого зречення та неабиякої посвяти в ширенні Царства Божого серед українського народу. Це ширення блаженна Йосафата розпочинала із серця кожної нації – дітей і матерів, бо розуміла, що якими будуть вони, такими буде і суспільство, а тому вважала пріоритетним «виховувати дитячі серця для Бога: навчити їх чемності, делікатності, порядку, побожності, особливо, щоб вміли почитати, любити і славити Бога»^{16,17}.

У програмі підготовки соціальних педагогів, учителів-викладачів предметів духовно-морального спрямування передбачено чимало чинників, які мають на меті сприяти християнському світогляду соціального педагога. Адже його місія полягає в тому, щоб іти до суспільства й поступово навчати, виховувати, переображати його. А це є можливим лише за умови, що він здатен глибоко переживати духовні цінності. Сучасний світ, який повністю просякнутий глобальними перетвореннями, секуляризований і, на жаль, часто деморалізований, потребує людей, які особистим життям і власною працею свідчили би про життєвість християнських ідеалів.

Спектр праці для соціальних педагогів сьогодні дуже широкий, а сама ця праця – надзвичайно важлива. Вона вимагатиме від них відданості своїй справі, жертвовності й гнучкості, з урахуванням різних обставин, у яких їм доведеться працювати, уміння відчувати потреби людей і відповідати на них, розпізнавати знаки часу. Тож не дарма покровителькою соціальних педагогів Українського католицького університету обрано Блаженну

---

¹⁶ Мельник А. Спомин / с. Атанасія Мельник, СНДМ // Уривок з конференції о. Єремії Ломницького, ЧСВВ. – Рим. : Головний архів Сестер Службниць. – 122.1.3. – С. 23.

¹⁷ Зоря Марії / упор. с. Атанасія Мельник, СНДМ. – Мондер, 1954. – № 6. – С. 22.

Матір Йосафату Гордашевську. За працю з виховання людських сердець, якій вона віддано присвятила все своє життя, її вважають найвизначнішою жінкою-монахиною Української Греко-Католицької Церкви.

Література

1. Гордашевська Й. Історія Згромадження сестер Служебниць Пречистої Діви Марії / Йосафата Гордашевська // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968.
2. Зоря Марії / упор. с. Атанасія Мельник, СНДМ. – Мондер, 1954. – № 6.
3. Ковальчук М. Заснування нашого Згромадження / Мануїла Ковальчук // Рим : Головний архів Сестер Служебниць. – 121.2.6.5.
4. Мельник А. Спомин / с. Атанасія Мельник // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968.
5. Мельник А. Спомин / с. Атанасія Мельник, СНДМ // Уривок з конференції о. Єремії Ломницького, ЧСВВ. – Рим : Головний архів Сестер Служебниць. – 122.1.3.
6. Проповідь Святішого Отця Івана Павла II [26.06.2001] // Благовісник. – Львів, 2001. – № 1. – С. 56.
7. Рудик Т. Спомин про с. Йосафату / с. Текля Рудик // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968.
8. Славута Д. Молитва і служіння : біографія слугині Божої Йосафати Гордашевської / Домініка Г. Славута, СНДМ. – Торонто : [б.в.], 1996. – 174 с.
9. Уривок з листа о. Є. Ломницького, ЧСВВ до священників у Галичині, 1898 р. // Нарис історії Згромадження сс. служебниць П.Н.Д.М. / упор. Атанасій Г. Великий, ЧСВВ. – Рим : Видавництво Сестер Служебниць, 1968.
10. Устави згромадження сестер служебниць Пресвятої Непорочної Діви Марії Греко-Руського обряду. – 1907. – 201.
11. Ширемета П. Перша Служебниця / с. Павля Ширемета, СНДМ // Уривки з наук о. Є. Ломницького. – Рим : Головний архів Сестер Служебниць. – 121.